

EEN CRISIS OP HET GEBIED VAN HET NEDERLANDSE KINDERTIJDSCRIFT

W. H. J. NIEMÖLLER

Via verschillende publiciteitsmedia is aandacht besteed aan het verdwijnen van het kinderblad „Kris Kras”. Terecht, want „Kris Kras” was een goed kinderblad. Door deze gebeurtenis is een nóg ernstiger situatie ontstaan ten aanzien van het leesklimaat van het Nederlandse kind, dan deze al was vóór 18 maart 1966 — de datum waarop het laatste nummer van dit tijdschrift verscheen.

Van onderzoek naar bijvoorbeeld de kwaliteit, de kwantiteit, het cultuurbesef der redactie en de invloed van het kindertijdschrift is tot op heden nauwelijks sprake. Dit kan worden beschouwd als een ernstig gemis; vooral als men denkt aan de regelmaat waarmee goede en slechte kinderbladen plegen te verschijnen. Toch kan op basis van de weinige gegevens, welke in korte tijd zijn verzameld, momenteel gesproken worden van een crisis op het gebied van het Nederlandse kindertijdschrift. Het raadplegen van het „Handboek van de Nederlandse Pers” — uitgave maart 1966 — levert een totaal van 93 titels op onder de naam „Jeugd (Jongeren) bladen”. Het is dus nodig een gebied af te grenzen. In dit artikel wordt onder een kindertijdschrift verstaan: een tijdschrift bestemd voor kinderen van 7 tot 14 jaar, dat over het algemeen periodiek verschijnt en voor ieder kind normaal verkrijgbaar is per los nummer of via een abonnement, zonder verdere verplichtingen, zoals het kopen van voorwerpen en producten, het lid-zijn van een bepaalde vereniging, etc.¹

Op grond van de summier gegevens, welke bij elk der periodieken zijn vermeld, kan aangenomen worden dat 13 kindertijdschriften in de bovengeschreven betekenis verschijnen. In tabel 1 komen de titels van deze bladen voor, waarbij tevens de omschrijving, de uitgever en/of redactie, de verschijningsfrequentie en de oplage worden genoemd.

Een kwalitatieve analyse op grond van systematische bestudering van jaargangen is een zó tijdrovende zaak, dat wij daartoe niet in staat zijn geweest; maar de urgente situatie eist nú een onmiddellijke reactie. Wij stellen dan ook nadrukkelijk dat verificatie tot een andere — en even-

¹ W. H. J. Niemöller, Een onderzoek naar de kwaliteit van het Nederlandse kindertijdschrift, Groningen 1964.

TABEL 1

de 13 tijdschriften met hun omschrijving, uitgever/redactie, verschijningsfrequentie en oplage volgens het „Handboek van de Nederlandse Pers“.

Titel	Omschrijving	Uitg./Red.	Versch.freq.	Oplage
Okki	r.k. jeugdblad 6 t.m. 9 jr.	De Spaarnestad, Haarlem	wekelijks	221.435
Taptoe	katholiek jeugdblad 10 t.m. 15 jr.	De Spaarnestad, Haarlem	wekelijks	
Sjors van de Rebel- lenclub	geïllustreerde jeugdblad	De Spaarnestad, Haarlem	wekelijks	310.018
Donald Duck	geïllustreerd kinderblad	De Geïllustreerde Pers, Amsterdam	wekelijks	390.000
Pep	stripverhalen voor teenagers	De Geïllustreerde Pers, Amsterdam	wekelijks	170.000
Het Blad van Barend de Beer	kinderblad	Ned. Rotogravure Mij., Leiden	maand	100.000
Fix en Fox	jeugdblad	Ned. Rotogravure Mij., Leiden	wekelijks	80.000
Kuifje	jeugdblad	Van der Hout en Co., Utrecht	wekelijks	21.000
Superman	jeugdblad	Van der Hout en Co., Utrecht	maand	20.000
Arend	jeugdblad	Gebr. Zomer en Keuning, Wageningen	wekelijks	—
Robbedoes	jeugdblad	J. Dupuis zn. en Co., Den Haag	wekelijks	16.000
De Vuurslag	maandblad kinderbescherming, protestantse jeugd 9-16 jaar	Ver. HeMaVa voor propaganda kinderbescherming, Amersfoort	maand	17.500
Kris Kras	kinderblad	Kris Kras, Amsterdam	14-daags	8.000

tueel minder alarmerende — conclusie zou kunnen leiden. De stand van zaken op dit ogenblik is echter zo ernstig, dat het onzes inziens verantwoord is op voorlopige indrukken én in een vorig onderzoek (noot 1) opgedane ervaringen af te gaan.

De in ons onderzoek naar de kwaliteit van het Nederlandse kindertijdschrift voorkomende titels³ komen slechts ten dele overeen met de in tabel 1 genoemde periodieken. In beide komen voor „Okki”, „Taptoe”, „Sjors van de Rebellenclub”, „Donald Duck”, „Arend”, „Robbedoes”, „De Vuurslag” en „Kris Kras”.

Blijkbaar zijn na 1958 tijdschriften verdwenen — „De Vonk”, „Oli-din”, „Vrij en Blij”² — en nieuwe ontstaan — „Pep”, „Het Blad van Barend de Beer”, „Fix en Fox”, „Superman”. Het jeugdblad „Kuifje” bestond ook reeds vóór 1958, maar verleende aan het genoemde onderzoek geen medewerking en kwam als object van studie te vervallen.

Ten aanzien van de in maart 1966 nog verschijnende bladen uit de periode 1955-1958 is geen aanleiding de gegeven kwalificaties te wijzigen. Inderdaad zijn ten opzichte van de kwaliteit wel enige verschillen op te merken, maar — na vluchtig onderzoek — niet in die mate, dat veranderingen verantwoord schijnen. Deze kwalificaties zijn als volgt:

Okki	— matig, dus ónaanvaardbaar;
Taptoe	— vrij goed, dus aanvaardbaar;
Sjors van de Rebellenclub	— slecht, dus ónaanvaardbaar;
Donald Duck	— onvoldoende, dus ónaanvaardbaar;
Arend	— slecht, dus ónaanvaardbaar;
De Vuurslag	— redelijk, dus aanvaardbaar;
Robbedoes	— slecht, dus ónaanvaardbaar;
Kris Kras	— goed, dus aanvaardbaar.

Omdat onvoldoende materiaal is geanalyseerd, durven wij met betrekking tot de 5 resterende periodieken niet verder te gaan dan een, inderdaad: ongenueanceerde, tegenstelling aanvaardbaar-onaanvaardbaar. Het resultaat van deze dichotome beoordeling is bedroevend: „Pep”, „Het Blad van Barend de Beer”, „Fix en Fox”, „Kuifje” en „Superman” zijn niét aanvaardbaar.

„Pep” wordt gekenmerkt door een aantal realistische en cartoonstrips, dat resp. door onzuiver heldendom en door overdreven en grof caricaturiseren geen aanvaardbaar niveau haalt. Het belletristisch element

² Dit onderzoek had betrekking op de jaren 1955 t.m. 1958.

³ „Kris Kras” blijft nog even buiten beschouwing wegens de datering: maart 1966.

speelt kwantitatief nauwelijks een rol. In principe geldt hetzelfde kwalitatieve beeld voor „Fix en Fox”, „Kuifje” en „Superman”. Hier en daar kan de verhouding tussen realistisch en caricatuur-beeldverhaal verschillen, een aanvaardbaar peil wordt niet gehaald. „Het Blad van Barend de Beer” is qua illustraties weinig fraai. De inhoud heeft niet veel te betekenen. Redenen om op dit tijdschrift dezelfde kwalificatie toe te passen.

De situatie in haar geheel overziende kan gesteld worden dat slechts 3 kinderbladen aan de eisen voldoen, welke aan een kindertijdschrift gesteld mogen worden uit hoofde van zijn esthetische, culturele en pedagogische invloed. Een invloed die, door gebrek aan onderzoek, voorlopig aangenomen moet worden.

De aanvaardbare periodieken „Taptoe”, „De Vuurslag” en „Kris Kras” verschijnen echter niet alle voor een algemeen of „neutraal” lezerspubliek. „Taptoe” en „De Vuurslag” hebben namelijk een godsdienstige achtergrond. „Kris Kras” blijft eenzaam over voor de „neutrale sector”.

Voor deze zelfde sector blijven echter aanzienlijk meer bladen over van onaanvaardbare kwaliteit: „Sjors van de Rebellenclub”, „Donald Duck”, „Arend”, „Robbedoes” en de 5 tijdschriften, welke in het onderzoek over de jaren 1955-1958 niet konden worden betrokken. De verhouding aanvaardbaar/onaanvaardbaar wordt dus 1 : 9. Tot april 1966 verschenen voor een algemeen lezerspubliek op 1 aanvaardbaar kinderblad 9 periodieken van onaanvaardbare kwaliteit. Principieel was een alternatief nog mogelijk. Na 1 april 1966, de datum waarop „Kris Kras” van de tijdschriftenmarkt verdween, werd zelfs deze simpele keuze onmogelijk.

Beperken wij ons tot de reeds genoemde „neutrale sector” dan is de conclusie, dat het leesklimaat van het Nederlandse kind op een onverantwoordelijk laag peil staat. Men kan wijzen op de goede kinderboeken die in de boekhandels verkrijgbaar zijn, op de Kinderboekenweek — en de ruime aandacht daaraan besteed in de verschillende publiciteitsmedia — op de (schaars voorkomende) artikelen in verschillende (vak)bladen, de vaak redelijk geoutilleerde kinderbibliotheken. Natuurlijk, maar men kan ook wijzen op de slechte kwaliteit van vele kinderboeken en stripboekjes. Vooral deze laatste zijn — wij generaliseren — overwegend zeer slecht te noemen, bijvoorbeeld de „Illustrated Classics”, „Tarzan”, „Akim”, „Nick”⁴. Het prijsverschil tussen deze stripboekjes en échte

⁴ Hiermede stellen wij ons niet op het standpunt dat beeldverhalen als zodanig een voor kinderen onaanvaardbare verhaalvorm is.

boeken is zo aanzienlijk dat van concurrentie geen sprake kan zijn.

Een duidelijk richtsnoer voor professionele opvoeders lijkt ons een noodzaak. En niet alleen ten opzichte van boeken en beeldverhalen, maar óók van tijdschriften. Onzes inziens is de aandacht voor het verschijnen „kinderblad” ten onrechte onvoldoende. Indien men namelijk dit

TABEL 2
de huidige tijdschriften gerangschikt volgens de grootte van de oplage in maart 1966 voor de „neutrale sector”

Titel	Oplage 1966 ⁵	Oplage 1958	Versch.freq.	Totaal aantal exempl. per maand in 1966
Donald Duck	390.000	100.000 (geschat)	wekelijks	1.560.000
Sjors van de Rebel- lenclub	310.018	163.000	wekelijks	1.240.072
Pep	170.000	—	wekelijks	680.000
Het Blad van Barend de Beer	100.000	—	maand	100.000
Fix en Fox	80.000	—	wekelijks	320.000
Arend	55.000	55.000	wekelijks	220.000
Kuifje	21.000	—	wekelijks	84.000
Superman	20.000	—	maand	20.000
Robbedoes	16.000	15.500	wekelijks	64.000
				<u>Tot.: 4.288.072</u>

⁵ Ter vergelijking de oplagen van enkele grote Nederlandse dagbladen: „De Telegraaf”: 320.070, „Het Vrije Volk”: 306.915, „Het Parool” (inclusief „Het Rotterdams Parool”): 187.600 (uit het „Handboek van de Nederlandse Pers” — uitgave maart 1966).

fenomeen kwantitatief benadert, komen duizelingwekkende getallen tevoorschijn. Getallen die aandacht behoeven!

De kwantitatieve benadering is op grond van de in tabel 1 voorkomende gegevens alleen mogelijk via de oplagen en verschijningsfrequentie. Voor „Arend” gaf het „Handboek van de Nederlandse Pers” geen oplage. Een vergelijking tussen de huidige oplagen en die van 1958 (noot 1) kan echter enige opheldering verschaffen (tabel 2).

Uit deze vergelijking blijkt, dat „Sjors van de Rebellenclub” zijn oplage bijna heeft verdubbeld. „Robbedoes” daarentegen heeft slechts een winst van 500 exemplaren geboekt. „Donald Duck” laten wij hier buiten beschouwing, omdat de 100.000 exemplaren uit 1958 een zeer voorzichtige schatting vormden. Gezien de tendens tot toename lijkt het ons verantwoord de oplage van „Arend” op niet minder dan de 55.000 uit 1958 te handhaven.

Aangenomen kan worden, dat vanaf 1 april 1966 ten behoeve van de Nederlandse jeugd per maand 4.288.072 exemplaren van kwalitatief onaanvaardbare kindertijdschriften worden verspreid tegenover 0 exemplaren van aanvaardbaar niveau! Deze situatie eist een daad. Wij denken hier bij aan:

het wederom uitgeven van een goed kinderblad, waarbij de overheid financieel steun verleent;

empirisch onderzoek, dat door bijvoorbeeld pedagogische centra ter hand wordt genomen of gestimuleerd;

meer intensieve voorlichting aan opleidingsinstituten (kweekscholen!) — samenwerking met kinder- en jeugdbibliotheken ligt hier voor de hand.

Dat ter compensatie van de 4.288.072 ónaanvaardbare exemplaren weer een goed kindertijdschrift op de markt verschijnt, lijkt ons zonder meer het belangrijkste. Een overheidsbijdrage zal onmisbaar blijken, als men zich realiseert dat de kinderbladen met de grootste oplagen (tabel 1) worden uitgegeven door 2 instellingen, die een duidelijke belangengemeenschap vormen, namelijk de Spaarnestad (Haarlem) en de Geïllustreerde Pers (Amsterdam). De samenwerking tussen beide uitgeverijen blijkt uit de gegevens, welke in het eerder genoemde „Handboek” verstrekt worden bij de damesbladen, die deze concerns uitgeven — resp. „Libelle” en „Beatrijs”, en „Avenue” en „Margriet”. De Geïllustreerde Pers behartigt de reclame-exploitatie van de damesbladen door de Spaarnestad uitgegeven en omgekeerd.

Deze belangengemeenschap verzorgt — ondanks de rooms-katholieke signatuur — de uitgave van 3 kindertijdschriften voor de „neutrale sector”: „Sjors van de Rebellenclub”, „Donald Duck” en „Pep” met een

totale oplage van 870.018 (tabel 1 en 2)⁶. Dit komt neer op 3.480.072 exemplaren per maand.

Van het totaal aantal exemplaren per maand (tabel 2) nemen beide uitgeverijen samen dus ongeveer 81 % voor hun rekening! De doorbraak van deze machtspositie op de kindertijdschriftenmarkt is voor een gezonde en meer reële verhouding dringende noodzaak. Des te dringender als men denkt aan de esthetische, culturele en pedagogische belangen die op het spel staan, aan de kwaliteit der verschillende periodieken en aan de verspreidings- en reclamemogelijkheden, die de genoemde belangengemeenschap heeft via de door haar uitgegeven damesbladen.

In verband met de kwaliteit van de 3 kindertijdschriften vragen wij ons af in hoeverre het commissariaat van de belangengemeenschap op de hoogte is van de inhoud van deze bladen. Want als uiteindelijk verantwoordelijke instantie is bezinning op de kwaliteit van het gebodene — juist waar dit gericht is op de jeugd — een onvoorwaardelijke eis. Dat competente mensen van dit commissariaat deel uitmaken, is voor de hand liggend en als zodanig een gunstige voorwaarde tot een dergelijke bezinning te komen of tot herziening van de kwalitatieve maatstaven. Even voor de hand liggend is, dat men op een dergelijke verantwoorde-lijke post beseft dat de aard van de inhoud van een kindertijdschrift niét mag voldoen aan het criterium „het is alleen maar voor kinderen”.

Ten aanzien van de reclamemogelijkheden levert het „Handboek” weer interessante gegevens op. De damesbladen „Libelle”, „Beatrijs” (samen 515.302), „Avenue” (100.000) en „Margriet” (820.532) hebben een totale oplage van 1.435.834; men bedenke dat dit getal niet slaat op het totaal aantal exemplaren per maand! — dit bedraagt: 5.443.336. Ook de uitgevers van „Arend” (Gebr. Zomer en Keuning) en van „Het Blad van Barend de Beer” en „Fix en Fox” (Ned. Rotogravure Mij.) geven damesbladen uit. De oplagen van resp. „Prinses” (210.000) en „Eva” (345.000) staan echter met een totaal van 555.000 niet in een concurrentiepositie. Wel is ook hier een niet mis te verstane reclamemogelijkheid

Gezien het feit dat door de uitgeversmaatschappij Kris Kras en de Stichting Kinderbelangen pogingen in het werk gesteld worden wederom een verantwoord kindertijdschrift te doen verschijnen, lijkt ons hulp en medewerking van vele kanten gewenst en vereist, bijvoorbeeld van: de overheid (subsidie);

⁶ Het totale aandeel dat beide samenwerkende uitgeverijen in de kindertijdschriftenmarkt hebben, is met „Okki” en „Taptoe” mee aanzienlijk groter en overschrijdt het miljoen: 1.091.453!

vakbonden (stichting of uitbreiding van „kinderhoekjes” in hun contactorganen verzorgd door de redactie van het nieuw te stichten blad); dagbladen (reclamefaciliteiten); schrijvers (bereid tot het geven van bijdragen); dag-, week- en vakbladen (meer aandacht voor de kinderliteratuur in het algemeen en het kindertijdschrift in het bijzonder); omroepverenigingen (besprekingen van kindertijdschriften in radio- en televisie-uitzendingen); scholen, schoolorganisaties, onderwijzers (het nemen van abonnementen op en het stimuleren van het lezen van het goede kinderblad).

Dit schijnen ons concrete mogelijkheden toe, welke er toe kunnen bijdragen een begin te maken de crisis op het gebied van het Nederlandse kindertijdschrift te onderdrukken. De situatie is té ernstig en vereist snel handelen.